

УДК 378.147

*І.Л. Гнатишин, канд. пед. наук,
(Львівський державний університет безпеки життєдіяльності)*

КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ФАХІВЦЯ

Проаналізовано проблему формування професійної компетентності майбутнього фахівця, здійснено аналіз понятійного апарату окресленої теми, визначено об'єктивні, суб'єктивні та об'єктивно-суб'єктивні фактори становлення професійної готовності як важливої передумови професійної компетентності, розглянуто застосування акмеологічного підходу в розвитку професійної майстерності та самореалізації сучасного фахівця, запропоновано комплекс компетентностей професіонала та ключові фактори становлення його професійності.

Ключові слова: компетентність, професійна підготовка, компетенції, фахівець, акмеологічні фактори, професійна готовність.

Постановка проблеми. Поступове входження України до освітнього простору європейської та світової спільноти ставить перед вітчизняною наукою низку важливих завдань. Важливим стає компетентнісний підхід у підвищенні якості професійної підготовки сучасних фахівців. На відміну від педагогіки минулого, яка в основному, базувалася на системі “знання” і “вміння”, сучасна освіта орієнтується на гуманістичну педагогіку, актуальними стають загальнолюдські цінності й компетентнісний підхід в освіті, що має теоретико-прикладний сенс [1]. Соціальне замовлення вимагає необхідності підготовки фахівця, що володіє системними компетенціями, може адаптуватись у різних сферах професійної діяльності, є конкурентоспроможним та мобільним.

Вважаємо, що для успішної реалізації вищеперерахованих умов формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців важливим є створення єдиної концептуально узгодженої та науково-обґрунтованої моделі професійної підготовки, що повинна містити певні ключові фактори становлення професійної майстерності.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема компетентнісного підходу в професійній підготовці сучасних фахівців отримала широке висвітлення у науковій літературі. Важливими в контексті нашої статті є дослідження А. Алексюка, І. Бега, Ю. Варданяна, Р. Гуревича, О. Глузмана, І. Зязюна, М. Кадемії, Н. Кузьміної, В. Лугового, О. Овчарук, А. Хуторського та ін.

Метою статті є визначити об'єктивні, суб'єктивні та об'єктивно-суб'єктивні фактори становлення професійної готовності та запропонувати комплекс компетентностей професіонала.

Виклад основного матеріалу. Поняття “фахівець” у науковій літературі подається як “спеціаліст, професіонал, майстер (рос. мастер, англ. master, foreman, expert, нім. fachmann), людина, яка досконало володіє якимось фахом, має високу кваліфікацію, глибокі знання з певної галузі науки” [3, с. 481]. З огляду на це тлумачення, вимоги до професійної готовності сучасних фахівців зростають. Важливим стає акмеологічний підхід, що забезпечує створення максимально оптимальних умов для розкриття й розвитку здібностей, самовизначення та самоактуалізації особистості. Досягнення акмеологічного ефекту сприяє переходу майбутнього фахівця в якісно новий стан оптимальної професійної самореалізації через акмеологічні фактори та умови.

Н. Кузьміна вважає, що акмеологічні фактори – це „об'єктивні причини, які обумовлюють самоспрямування особистості до вершин професіональної діяльності” [4, с. 77]. Під акмеологічними факторами розуміємо внутрішні та зовнішні обставини, які безпосередньо зумовлюють ефективність формування професійної готовності. Між цілями й завданнями, поставленими особистістю перед собою, і результатами роботи часто виникають суперечності. Вони стають джерелом професійного розвитку лише за таких обставин, коли правильно проводити аналіз власних дій. В одному випадку виникають позитивні тенденції для фахового вишколу, в інших – перешкоди й конфлікти.

Спираючись на класифікацію факторів Н. Кузьміної (об'єктивні, суб'єктивні, об'єктивно-суб'єктивні) [4, с. 39], варто зазначити, що *об'єктивними факторами професійної готовності сучасних фахівців*, які залежать від реальності та спрямованості на досягнення оптимального результату, є: здібності особистості, зміст та якість навчання, особливості навчання, соціально-економічні, організаційні, психолого-педагогічні умови набуття практичного досвіду, суспільна потреба у фахівцях даного профілю.

Суб'єктивними факторами, які об'єднують внутрішні передумови успіху в професійній діяльності сучасних фахівців, є: психологічні якості та здібності особистості; мотивація; компетентність; спрямованість; креативність, творче мислення. *Серед об'єктивно-суб'єктивних факторів*, що створюють організацію професійного середовища фахівця та сприяють професійній готовності визначаємо ефективне опанування професійною компетентністю; потреба у досягненні високих результатів професійної діяльності; особиста відповідальність; творчий підхід; самореалізація й самовдосконалення. У цілому специфіка професійної підготовки майбутніх фахівців, відображена у факторах, що сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців, а, відтак, і готовності до професійної діяльності (рис. 1.).

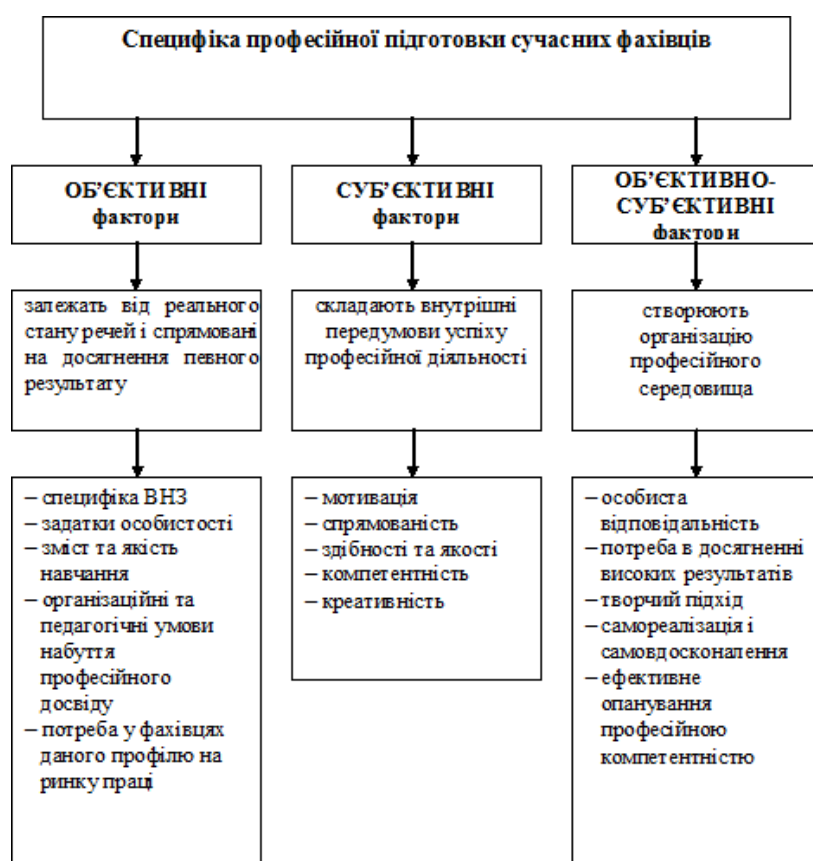

Рис. 1. Специфіка професійної підготовки сучасних фахівців

З огляду на представлену специфіку факторів професійної підготовки сучасних фахівців, на перший план виходить формування професійної компетентності, яка забезпечує професіоналізм та конкурентоспроможність фахівця. Енциклопедичний словник тлумачить компетентність як "коло питань, у яких людина добре розуміється" [3, с. 231] і включає сукупність новоутворень, знань та умінь (вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію тощо) [5], системи цінностей та відносин, що сприяють створенню ціннісно-сміслових, поведінкових, мотиваційних, емоційно-вольових, когнітивних результатів діяльності особистості.

При цьому важливим компонентом професійної підготовки стає створення ситуації успіху. Встановимо сутність поняття „успіх” із соціально-психологічної точки зору. За С. Ожеговим, успіх – це „суспільне визнання; гарні результати в роботі” [6, с. 686]. З огляду на дане визначення, очевидними стають сутність і зміст проблеми успіху в професійній діяльності сучасних фахівців: позитивне визнання особистості своїх дій. Тому важливим є стимулювання самостійно-вольових зусиль майбутніх фахівців на всіх етапах діяльності з урахуванням особливостей пізнавальних та психологічних процесів кожної особистості. На основі стимулювання самостійно-вольових зусиль майбутніх фахівців формуються стійкі почуття задоволення, стійкі мотиви професійної діяльності, підвищується рівень самооцінки, самоповаги.

Це дозволяє нам запропонувати такі групи компетентностей сучасного фахівця: інформаційна компетентність, що передбачає вміння отримувати та опрацьовувати інформацію; комунікативна компетентність, яка зумовлює володіння доцільними формами вербального чи невербального спілкування; особистісна компетентність, яка забезпечує оволодіння прийомами особистісного самовираження та саморозвитку, що протистоять професійній деформації особистості; спеціальна компетентність, яка спирається на володіння практичною діяльністю та забезпечує здатність проектувати свій професійний розвиток; полікультурна компетентність, яка передбачає оволодіння досягненнями культури на високому рівні; суспільна компетентність, яка зумовлює адаптацію до певних ситуацій (табл.1).

Таблиця 1

Формування компетентностей сучасного фахівця

Групи компетентностей	Фактори становлення професійної майстерності
☐ інформаційна ☐ комунікативна ☐ особистісна ☐ спеціальна ☐ полікультурна ☐ суспільна	☐ уміння аналізу інформації ☐ уміння вербального та невербального спілкування ☐ ціложиттєва освіта ☐ володіння на високому рівні професійними компетенціями ☐ володіння досягненнями культури та освіти ☐ професійна адаптація

Наявність вищеназваних груп компетентностей означатиме, на наш погляд, зрілість фахівця у професійній діяльності. Це дозволяє характеризувати готовність сучасних фахівців до професійної діяльності як результативно-діяльнісний аспект професійної підготовки, забезпечити їхню соціально-професійну мобільність і створює умови для успішної реалізації професійних компетенцій. Компетентність сучасного фахівця спирається на фахові, спеціальні (пізнавально-інформаційні) та ключові компетенції, які є взаємодоповнюючими та взаємозумовлюючими поняттями. З цієї позиції компетенції виступають у ролі таких внутрішніх умов, через які зовнішні характеристики та вимоги діяльності перетворюються в професійну майстерність.

Підсумовуючи вище викладене, можемо стверджувати, що компетентність – це важливий результат професійної підготовки сучасних фахівців, яка є особливою характеристикою фахівця і визначається його включенням до професійної діяльності. Професійна компетентність формується на базі компетенцій у процесі акмеологічного впливу, враховуючи пізнавальну, емоційно-вольову, психологічну та мотиваційну сфери особистості фахівця, систему відношень та ціннісних орієнтацій. Фаховий вишкіл майбутніх професіоналів вимагає чіткого розуміння визначальних вимог до професійних якостей фахівців, а, відтак, особливої актуальності набуває створення професіограми, яка повинна відображати головні характеристики професіонала. У педагогічному енциклопедичному словнику дане поняття тлумачиться як ”система інформації про соціально-економічні, технологічні, санітарно-гігієнічні та педагогічні аспекти професії, її психологічні й психофізіологічні властивості та якості, що є необхідні й достатні для успішного оволодіння і ефективного виконання конкретної професійної діяльності [3, с. 386].

Зміст професіограми має корелюватися з вихідним продуктом професійної діяльності й спиратись на найновіші досягнення освіти. Професіограма є своєрідним паспортом, який містить сукупність особистісних якостей, професійно-значимих, психологічних і спеціальних компетенцій, необхідних для майбутнього фахівця. Професіограма – це своєрідна модель формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців, де представлено цілеспрямований рух від постановки мети, врахування структурних компонентів та змісту професійної підготовки до відбору ефективних умов, що становить повний технологічний цикл формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців. Модель повинна мати блокову структуру, яка відображає функціональні та змістові характеристики реального професійного розвитку, головна мета якого – професійна готовність.

Висновки. Отже, компетентний сучасний фахівець – це фахівець, проінформований про цілі, сутність, структуру, засоби й особливості професійної взаємодії; фахівець, який на високому рівні володіє технологією професійної діяльності на базі набутих компетенцій; фахівець, який має високий рівень розвитку індивідуально-психологічних якостей; фахівець, здатний до нестандартного, творчого вирішення практично-професійних завдань у обраній професійній сфері, який має потребу до акмеологічного зростання. Ключові фактори становлення професійної майстерності сучасного фахівця, на нашу думку, такі: уміння отримувати та опрацьовувати інформацію; володіння доцільними формами вербального чи невербального спілкування; володіння прийомами особистісного самовираження та саморозвитку, володіння досягненнями культури на високому рівні; соціальна адаптація.

Проведений аналіз, звісно, не вичерпує всіх аспектів проблеми формування професійної компетентності фахівців, однак врахування комплексу визначених факторів сприятиме, на нашу думку, позитивним змінам у становленні професійної майстерності сучасного фахівця.

Список літератури

1. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 2. – С. 27–33.
2. Глузман О. В. Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості / О. В. Глузман // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 2 (63). – С. 51–60.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. – Вид.: 2-ге, доп. / С. У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.
4. Кузьмина Н. В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования / Н. В. Кузьмина. – М. : ИЦПКПС, 2001. – 144 с.
5. Луговий В. І. Компетентності і компетенції: Поняттєво-термінологічний дискурс / В. І. Луговий // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. – К. : Гнозис, 2009. – 630 с.
6. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – М. : Сов. Энциклопедия, 1973. – 847 с.

И. Л. Гнатишин

КЛЮЧЕВЫЕ ФАКТОРЫ СТАНОВЛЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МАСТЕРСТВА СПЕЦИАЛИСТА

Проанализирована проблема формирования профессиональной компетентности будущего специалиста, осуществлен анализ понятийного аппарата обозначенной темы, определены объективные, субъективные и объективно-субъективные факторы становления профессиональной готовности как важной предпосылки профессиональной компетентности, рассмотрено применение акмеологического подхода в развитии профессионального мастерства и самореализации современного специалиста, предложен комплекс компетенций профессионала и ключевые факторы становления его профессиональности.

Ключевые слова : компетентность, профессиональная подготовка, специалист, акмеологические факторы, профессиональная готовность.

THE KEY FACTORS OF GAINING PROFESSIONAL SKILLS

The problem of professional competence formation of future specialist and the analysis of conceptual construct of defined theme are described. Objective, subjective and objective-subjective factors of professional readiness as the significant condition of professional competence are identified. The application of acmeological approach in the development of professional skills and self-fulfillment of contemporary specialist is considered. The complex of specialist's competencies and the key factors of his gaining the professional skills are suggested.

Keywords: competence, vocational training, competencies, specialist, acmeological factors, professional readiness.

